

CAMALTI RESİM SANATINA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

EMEL GÜRAY

ÖZ

Camaltı resim sanatı birçok toplumun kültürel tarihinde yer almış kısaca cam üzerine resim yapma tekniği olarak tanımlanan bir halk sanatıdır. Camaltı resim sanatının güncel örnekleri üzerine günümüzde çok fazla araştırma yapılmadığı ve var olan çalışmaların da genellikle bu sanatı belli bir noktaya kadar inceledikten sonra günümüzün sanatsal ifade şekilleriyle ilişkilendiremediği gözlemlenmiştir. Ayrıca geçmiş dönemlerde camaltı resminin muhafaza edilmesinde yaşanan sıkıntılar, tekniğin sürdürülmesinde ve aktarılmasında ciddi bir sorun olarak görülmüştür. Buna göre çalışmadan elde edilecek sonuçlar hem camaltı resim sanatının daha çok kitleye ulaşarak tanıtılmasını hem de güncel önerilerin bu sanatı hangi noktalara taşıyabileceğini gösterebilmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın odak noktası olan camaltı resminin güncel sanat uygulamaları dahilinde değerlendirilmesi özellikle modernizmin ilk yarısından itibaren batılı çağdaş sanatçıların bu tekniğe ilgi duymaya başlaması ile olmuştur. Buna göre, Wassily Kandinsky, Pablo Picasso, Marcel Duchamp ve Jackson Pollock gibi 20. yy sanatçıları ile güncel uygulamalar bağlamında Dustin Yellin, Xia Xiaowan ve Thomas Medicus, ülkemizden ise Neveser Aksoy, Yücel Dönmez ve Mevlüt Akyıldız gibi sanatçıların çalışmaları incelenecektir.

Çalışma süresince konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ve ulaşılan basılı kaynaklar ile özellikle eser görsellerine ulaşma ve yorumlama konusunda İnternet kaynaklarından yararlanılmıştır. Çalışma ayrıca, Camaltı resim konusu çalışma sahibi olarak, çalışmacı araştırmayı kişisel üretimlerle de desteklenmek istemiştir. Böylelikle kişisel olarak tekniği deneyimledikten sonra yorumlama noktasına varılarak daha verimli sonuçlara ulaşılabildiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cam, Camaltı Resim, Kolaj, Modern Sanat, Güncel Sanat.

* Çalışmada herhangi bir destek ve teşekkür beyanı veya çatışma beyanı yoktur.

CURRENT APPROACHES TO REVERSE GLASS PAINTING

EMEL GÜRAY

ABSTRACT

Reverse glass painting, the technique of painting on glass, is a folk art that has taken place in the cultural history of many societies. It is observed that there is limited research on current examples of reverse glass painting, and the existing studies generally contend with studying reverse glass painting to a certain extent without relating the art to contemporary artistic expressions. Besides, it is considered to be a serious problem that not to take necessary precautions for preserving examples of reverse glass painting would be obstacle for maintaining and transferring the technique. Towards this end, the study aims to make broader masses of people to be familiar with reverse glass painting in addition to demonstrate how much further this branch of art can be carried with the guidance of current suggestions.

Reverse glass painting is studied within the scope of contemporary art practices which dates back to the first half of modernism period when western contemporary artists started to be interested in this technique. Accordingly, a group of 20th century artists are dealt with in this context. These include Wassily Kandinsky, Pablo Picasso, Marcel Duchamp and Jackson Pollock in the first place; Dustin Yellin, Xia Xiaowan and Thomas Medicus in respect to contemporary practices; and artists from Turkey such as Neveser Aksoy, Yücel Dönmez and Mevlüt Akyıldız.

The study employs literature review as a method and draws on printed sources and the Internet especially for accessing to and interpreting the images. As the owner of the reverse glass painting subject, the researcher hopes to support the paper with her artworks. It is thus considered that more efficient results are achieved by reaching the interpretation point after experiencing the technique personally.

Keywords: Glass, Reverse Glass Painting, Collage, Modern Art, Contemporary Art.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada geleneksel bir halk sanatı olan camaltı resminin günümüz koşullarında ne şekilde yorumlandığı incelenecektir. Camaltı resim hakkında oluşan genel görüş bu tekniğin ana malzemesi olan camın dayanıksız yapısından dolayı sürdürülebilir bir sanat dalı olmadığı yönündedir. Bunun sonucu olarak ise camaltı resim geçmiş dönemlerde uygulama bağlamında belli bir kalıp içinde kalmış ve ilerleme gösterememiştir. Ancak günümüzde geliştirilen teknik imkânlar, yeni kavramsal düşünme ve ilişkilendirme biçimleri camaltı resim konusunun geliştirilmesini desteklemektedir. Bu noktada benimsenen düşüncelerin aksine camaltı resim ilerletilebilir ve bünyesine yeni anlatım biçimlerini kabul edebilir bir yapıya sahiptir. Çalışma kapsamında incelenecek örnekler ve kişisel çalışmaların da kazandırdığı deneyimlerle camaltı resim hakkındaki bu düşüncelerin dışına çıkılmasını sağlayabilmek büyük önem arz etmektedir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden kasti-amaçlı tarama modeli kullanılmıştır. Bu doğrultuda konu ile ilgili seçili literatür ve online veri tabanlarından faydalanılmıştır. Örneklemde yer alan sanatçılar ve eserlerinin güncel bilgilerine ulaşmada -kişisel web adresleri, müze, galeri ve koleksiyonlara ait web adresleri- kapsamında elde edilen verilerden güncel bilgiye ulaşılarak eser yorumlamalarının yapılması araştırmada destekleyici olmuştur. Bununla birlikte deneysel yöntem ile araştırmacının kişisel-özgün camaltı tasarım ve uygulamaları da çalışma kapsamına dahil edilerek konuya yeni bakış açıları kazandırma çerçevesinde faydalı olacağı düşünülmüştür.

Camaltı resim genel anlamıyla cam üzerine resim yapma yöntemidir. Malzeme olarak su bazlı ya da sentetik boyalar tercih edilebilir. Teknik olarak ise diğer yüzey boyama yöntemlerinden farklı özellikleri vardır. Öncelikle yüzey çalışılmak istenen kompozisyonun tam tersi düşünülerek resmedilmelidir. Çünkü boyalı kısım arkada kalacağı için asıl gösterilmek istenen görüntü camı ters çevirdiğimizde ortaya çıkacaktır. Bu nedenle çalışmaya imza ve desenin dış hatlarından başlanarak renklendirme aşamasına doğru gelinir.

Camaltı resminin ilk örneklerinin ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir, ancak tahminen 14. yy'da örneklerine rastlanıldığı söylenebilir (Aksoy, 2005, s. 13). İşlenen konular üzerinde bulunan coğrafyaya göre değişkenlik gösterse de halk resmi bütünü içinde camaltı üslubu genel olarak; inançla biçimlenen geleneklerin gözetiminde kişilerin düşünceleri ve hayal güçlerinden kutsallaştırdıkları fenomenlerden oluşmaktadır (Nas, 2016, s. 105). Mitolojik hikâyeler ve bu hikâyelerde öne çıkan kahramanlar, dini inanışların bir getirisi olarak tercih edilen yazı ve sembollerin betimlenmesi ise en çok gözlemlenen temalardandır.

Camaltı resim hakkındaki en önemli noktalardan biri kolaj¹ tekniğinin de resme dahil edilmiş olmasıdır. Birçok kültürde özellikle Avrupa, Orta Asya ve ülkemizde kolaj kullanımını mevcuttur.

¹ Kolaj: Fotoğraf, gazete, dergi, afiş, kitap sayfası vb. objelerin kesilerek ya da yırtılarak ayrı bir düzlem üzerinde yapıştırma yöntemi ile birleştirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Norbert Lynton Modern Sanatın Öyküsü adlı kitabında kolajı birbirine benzemeyen öğeleri bir araya getirerek bir yapıya ortaya koyma tekniği olarak ifade etmektedir (Lynton, 2004, s. 64).

Baskı resim, fotoğraf, kumaş, sedef, varak² ve ayna gibi çeşitli malzemeler kullanılmıştır. Duvara asılan türlerinin yanı sıra kişisel kullanım eşyası olarak da değerlendirildiği görülmektedir. Özellikle sandık, ayna kenarı, vazo, şişe, dolap ve buna benzer eşyalara dekoratif bir anlam katması geleneksel zanaatın bir getirisi olarak “işlevsellik” konusunda da örnekler verdiği kanıtlar (Şekil 1, 2).



Şekil 1. Besmele Yazılı Gelin Aynası, Türkiye

Şekil 2. Üç Buda Kompozisyonu, Ormanda Keşişler, Enfiye Şişesi, Çin

Kaynak: Camaltında Devr-i Alem, Neveser Aksoy, 2005, Pera Müzesi Yayınları

Ülkemizde camaltı resminin kökenini ve gelişimini en kapsamlı biçimde araştıran ve yazılı kaynak haline getiren sanatçı Neveser Aksoy'dur. Gerek yabancı kaynaklara ilk elden ulaşma ve çeviri, gerekse yerli kaynaklar konusunda büyük çaba göstererek camaltı resim sanatının tanıtılmasına büyük katkı sağlamıştır. Yazdığı tez, düzenlediği camaltı resim sergilerine ait katalogları, 1996 yılında yazdığı “Unutulmaya Başlayan Bir Halk Sanatımız Camaltı Resimleri”³ adlı makalesi bu sanatın ilk örneklerini ve gelişimini tanıtmaya önemli kaynaklardır.

Camın kırılğan yapısının anlatılmak istenen konuyla bütünleştiği de görülmektedir. Kültürümüze ait olan Şahmeran tasviri buna iyi bir örnektir. Bilindiği üzere Şahmeran yerin altında yaşayan kendini koruma altına almış mitolojik bir yarı insan yaratıktır (Üst, Uslucan, Erdem, 2009, s. 14-15) (Şekil 3). Hayatta kalması bir bakıma pamuk ipliğine bağlıdır ve en küçük bir yanılığında yok olmaya mahkûmdur. Buradan çıkışla bu varlığı cam gibi kırılğan bir malzeme ile eşleştirmek anlamlıdır. Şahmeran figürünün özellikle cam üzerinde yorumlanması tesadüf müdür yoksa bilinçli mi yapılmıştır bilinmez ancak cam ve şahmeran arasındaki ilişki birbirlerini tamamlar niteliktedir.



Şekil 3. Mehmet Ali Katrancı, Türkiye

Kaynak: Camaltında Devr-i Alem, Neveser Aksoy, 2005, Pera Müzesi Yayınları

² Varak: Altın, gümüş veya başka metaller dövülerek oluşturulan ince, parlak yaprak (Türk Dil Kurumu Online Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021)

³ Aksoy, N. (1996), Unutulmaya Başlayan Bir Halk Sanatımız Cam Altı Resimleri, Türkiyemiz Dergisi, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi, S. 79, s. 17.

Cam sanatı başlı başına bir sanat dalıdır, fakat camaltı resim sanatı dediğimizde, plastik sanatlar adı altında çeşitlenen bir teknikten bahsedilebilir. Camı kendine malzeme edinen ve cam ile farklı malzemeleri de birleştiren bazı sanatçılar kendilerine göre geliştirdikleri yöntemlerle camı sanatsal bir etkileşim alanı haline getirmişlerdir. Cam malzemesi gerek şeffaflığı gerekse kusursuz görünümü ile renk unsurlarını olduğundan daha çok öne çıkaran bir özelliğe sahiptir. Boya, tuval ya da başka bir yüzeye uygulandığında zamanla ilk günkü canlılığını kaybedebilir ancak camın boya üzerinde koruyucu vazifesi görmesi rengin kalıcı bir şekilde daha canlı görünmesini destekler.

Çalışma kapsamında öncelikle geleneksel sanat ve güncel sanat ilişkisinin nasıl ortaya çıktığı konusuna kısaca değinildikten sonra sırasıyla modern sanatçılar ve güncel sanatçıların camaltı resim uygulamaları incelenerek konu hakkında günümüzde hangi noktalara gelindiği açıklanmaya çalışılacaktır. Güncel örnekleri anlama ve yorumlama konusunda ise 20.yy ile ortaya çıkan teknik gelişmeler sanatın her alanında bir kırılma noktası etkisi taşıdığı için konunun desteklenmesi adına önemlidir.

2. CAMALTI RESİM SANATININ GÜNCEL SANAT YÖNTEMLERİ İLE YORUMLANMASININ YOLUNU AÇAN HAREKETLER

Güncel sanat teknikleri ve yöntemleri bilindiği üzere sadece geleneksel sanatlara yeni bir vizyon sunmakla kalmamış, daha birçok alanı dönüştürerek bünyelerine yeni açılımlar kazandırmıştır. Bu yöntemlerin yolunu açan hareketlerin temellerinin 20.yy'ın başında atıldığını söylemek mümkündür. Özellikle Kübizm, Dada, Fütürizm, Konstrüktivizm, Soyut Sanat, Soyut Dışavurumculuk, Kavramsal Sanat, Minimalizm, Fluxus, Dijital Sanat ve daha birçok sanatsal akım dahilinde deneysel çalışmalar yapan sanatçılar, yaşamı algılama ve biçimlendirme yöntemlerinde köklü değişikliklerde bulunmuşlardır.

Tek boyutlu yüzey üzerine resim yapmanın ötesinde yüzeyi boyutlandırma yöntemleri keşfedilmiştir. Özellikle boyaya alternatif olarak ya da boyanın yanında kullanılan kolaj ve asambلاج teknikleri sanatçıya yeni ufuklar açmıştır. Sanatçı Marcel Duchamp'ın önerisi ile sanatsal bir anlatım yöntemi haline gelen "hazır nesne" kullanımı ile de sanatsal olmayan herhangi bir objenin sanatsal bağlarla ilişkilendirilmesi sonucu etraftaki her şeyin bir sanat önerisi olabileceğini düşündürmüştür. Sanat eserinin bir sanat önerisi olarak kabul edilmesi, onu oluşturan parçaların toplamından ziyade bir şeyi sanat olarak görmeye çağrıdır (An, Cerasi, 2021, s. 27).

Düz bir kare ya da dikdörtgen tuval yüzeylerin sınırlarının zorlanması sanat yapıtı ve mekân ilişkisinin sorgulanmasını sağlayarak enstalasyon⁵ gibi tekniklerin geliştirilmesinde büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte bir mekânın parçası olan pencere, kapı tavan vb. gibi öğeler de sanat yapıtı dahilinde değerlendirilmiştir.

Son dönemlerde ise sanatsal bir öğe olarak değerlendirilen ışık, dijital görüntü, elektrikle ça-

⁴ Asamblaj: Kolaj tekniğinin ileri bir aşaması olarak üç boyutlu objelerle kurgulanan sanat tekniği (Antmen, 2008, s. 124).

⁵ Enstalasyon: Mekân yerleştirme ve düzenleme sanatı (Doherty, 2016, s. 29-30).

lısan hareketli düzenekler ve daha birçok yenilik sanatçının anlatmak istediği konuyu destekleyici ve aynı zamanda izleyicinin de ilgisini çeker niteliktedir. Günümüzde sanat izleyicisinin sanat yapıtı üzerindeki etkisi son derece önemlidir. Akılda kalıcı ve etkileyici olma durumu bir bakıma izleyicinin ilgisini çekme ve ona yaşadığı çevreden tanıdık gelen ya da bakış açısını değiştirecek nitelikte yenilikçi bir şeyler gösterme durumu ile sağlanmaktadır.

Bütün bu gelişmeler ışığında çeşitlenen sanatsal anlatımlar arasında yerini alan camaltı resim de kendine geleneksel yönteminin dışına çıkarak yeni yollar arayacaktır. Bu arayışın sonuçları modern ve güncel sanatçıların konu hakkındaki denemelerinde görülebilmektedir.

3. MODERN SANATÇILARIN CAMALTI RESİM YORUMLARI

Camın güncel sanatın konusu haline gelmesi özellikle batılı modern sanatçıların bu tekniğe ilgi duymaya başlaması ile teşvik edici olduğu söylenebilir.

20. Yüzyılın başında, özellikle Wassily Kandinsky, Paul Klee, Franz Marc, Gabriele Münter, Auguste Macke gibi Alman ekspresyonist grubu “Blaue Reiter” sanatçıları bu halk sanatı resimlerine ilgi göstermiştir...Ekspresyonist sanatçıların camaltı resimlere dikkati çekmelerinden sonra Pablo Picasso, Marcel Duchamp, Louis Marcoussis, Laszlo Moholy-Nagy, Oscar Kokoschka, Joseph Stella, Robert Rauschenberg, Rice Pereira, Jackson Pollock gibi tanınmış sanatçıların da cam üzerine çalışmalar yaptığı görülmüştür (Aksoy, 2005, s. 14-15).

Adı geçen sanatçılardan Wassily Kandinsky, Marcel Duchamp, Pablo Picasso ve Jackson Pollock cam malzemesinin üzerine resim yapma konusunda daha belirgin örnekler vermişlerdir. Laszlo Moholy-Nagy ve Robert Rauschenberg plexiglass6 malzemesini kullanarak çalışmalarında şeffaflık etkisi deneyimini kullanmışlardır. Rauschenberg, plexiglass üzerinde kolaj ve litografi7 gibi farklı teknik uygulamalar da denemiştir.

Camaltı resim konusunda somut örnekler veren sanatçılardan Kandinsky'nin 1910-1912 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu camaltı resimlerde parlak renkler ve kontrastlar ön plana çıkar. Sanatçının bu ilk camaltı resim denemeleri çok bilinmese de tamamen soyut döneme geçmeye başladığı dönemle eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Özellikle çerçeveyi de kompozisyon ile uyumlu bir şekilde boyadığı görülür. Uyguladığı bu tekniği sadece camaltı resimlerinde kullandığı gözlemlenir (Şekil 4, 5).

6 Plexiglass: Cam görünümünde plastik yapılı plaka, (Anka Plastik, 2021, <http://plexi-form.com/pleksiglas-nedir-tanimi/> Erişim Tarihi: 16.06.2021)

7 Litografi: Taş baskı olarak bilinen, baskı sanatları adı altında bir teknik (Wikipedi, 2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/Taş_baskı , Erişim Tarihi: 15.06.2021)



Şekil 4. Wassily Kandinsky, Glass Painting with the Sun, 1910.



Şekil 5. Saint George vs Dragon, 1911.

Kaynak: <https://www.wassilykandinsky.net/> Erişim Tarihi: 15.05.2021

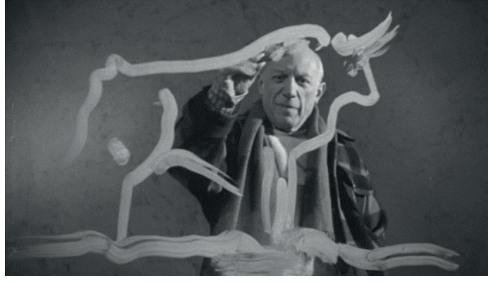
Kandinsky'nin bu çalışmaları tesadüf müdür bilinmez fakat Suriyeli camaltı resim sanatçısı Ebu Subhi Al-Tinavi'nin çalışmaları ile ufak da olsa benzerlik taşımaktadır (Şekil 6). Al-Tinavi'nin çalışmalarının tarihi bilinmese de Kandinsky'den çok önce yapıldığı tahmin edilmektedir. Özellikle ana renklerin öne çıkarılmış halde kullanımı soyut sanat mantığında olduğu gibi renklerin katışıksız halini yüceltme olgusu ile açıklanmaktadır. Kültürlerin birbirini etkileme ve zenginleştirme durumu bir şekilde bu çalışmalarda gözlemlenmiş olur.



Şekil 6. Ebu Subhi al-Tinavi, "Antar", SURIYE

Kaynak: Camaltında Devr-i Alem, Neveser Aksoy, 2005, Pera Müzesi Yayınları

Pablo Picasso'nun 1949 yılında gerçekleştirdiği "Painting on Glass" adlı kısa filmde sanatçının cam üzerine resim yaptığı görülür (Şekil 7). Aynı şekilde Amerikalı sanatçı Jackson Pollock da kendine mal ettiği soyut dışavurumcu tekniğini cam yüzey üzerine uygulamıştır. Hans Namuth tarafından çekilen 1950 tarihli kısa filmde Pollock'un yaratım sürecinin önemi üzerine yoğunlaştığı görülür (Şekil 8). Amerikalı eleştirmen Harold Rosenberg'in de dediği gibi resim yapmak artık bir olay ve bir tür özgürlük eylemi haline gelmiştir (Antmen, 2008, s. 144). Serbest bir şekilde fırça yardımıyla yüzeye akıtılan boyanın ortaya çıkardığı şekiller ardında Pollock belirlemektedir. Camın alt kısmına yerleştirilen kamera, sanatçıyı sanki boşluğa resim yaparmış gibi göstererek camın şeffaflık bağlamında fiziksel özelliğini vurgulamıştır. Bu iki örnekte aslında sanatçının sanat yapıtının merkezinde konumlanma ve görünür olma konularına göndermede bulunmaktadır.



Şekil 7. Pablo Picasso, Painting on Glass, 1949

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=mmXRrGfdl-o>, Erişim Tarihi: 02.05.2021

Camın şeffaf bir malzeme olmasından dolayı özellikle görme konusunda sanatçılara yeni ifade biçimleri sağladığı söylenebilir. Gördüğümüz üzere cam hem bir nesne hem de başka nesnelere bakmak için bir araç olarak işlev görür (Garrison, 2019, s. 86). Cam aslında görülen ve gösterilmek istenen arasında ilişki kurma ve mesafeleri kaldırma konusunda iyi bir araçtır. Benzer yönelim Marcel Duchamp'ın çalışmalarında da karşımıza çıkar.



Şekil 8-9. Jackson Pollock, Hans Namuth tarafından çekilen kısa film, 1950

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=6cgBvpjwOGO>, Erişim Tarihi: 02.05.2021

Marcel Duchamp'ın da tamamen camaltı resim mantığında olmasa da cam üzerine çalışmaları vardır. Özellikle "Büyük Cam: Bekârları Tarafından Çırılçıplak Soyulan Gelin" adlı çalışması cam malzemesi ile gerçekleştirdiği önemli bir çalışmadır (Şekil 10). Üzerinde çokça tartışmalar yapılmış olan bu çalışma için cam malzemesini kullanmış olması içinde barındırdığı anlamlar bakımından ilgi çekicidir. Kadın ve erkek metaforunun ele alındığı iki bölümden oluşan çalışmada mekanik unsurlara insani özellikler atfedilerek bir bakıma yaşamsal bir döngüden bahsedilmektedir.



Şekil 10. Marcel Duchamp, Büyük Cam-Bekârları Tarafından Çırılçıplak Soyulmuş Gelin, 1915-23

Kaynak: <https://www.philamuseum.org/collection/object/54149> Erişim Tarihi: 20.04.2021

Cam iki bölüm arasında şeffaflık ve ulaşılabilirlik açısından mesafeleri kaldırarak köprü vazifesi görmüştür. Bir bakıma kadın ve erkek arasındaki mesafe ve ulaşılabilirlik camın şeffaflığı sayesinde ortadan kalkmıştır. Octavio Paz'ın 1989 tarihli Büyük Cam üzerine yazmış olduğu kitabında Duchamp'ın çalışma yöntemi ve amacı konusundaki tespitleri bu düşünceyi destekler niteliktedir. Paz'a göre Duchamp'ın çalışmalarında mafsalsız olarak adlandırdığı aracı vazifesi gören nesnelere vardır. Bunlardan biri cam, diğeri de son çalışması "Veriler" de kullandığı kapıdır. Bu durumu şu şekilde açıklamaya çalışır:

Her ikisinde de bir resme ya da bir asamblaja bakma deneyimi, ötesini görme eylemine dönüşür. Birinde kapının ötesinde olanları görürüz, aslında bir engel olan bu kapı nihayetinde bir görüş alanı oluşturarak kadının ve şelalenin bulunduğu manzaraya yönlendirir bizi; diğeri ise kompozisyonu taşıyan ve tam da şeffaf olması nedeniyle görüşümüze bir engel teşkil eden camın ötesini görürüz. Tersine çevrilebilirlik: Şeffaflığın ötesini görmek değil, kesif olanın ötesini görmek. Tahta kapı ve cam kapı: Aynı düşüncenin iki farklı yüzü. Bu karşıtlık bir birlikte karar kılar: Her iki koşulda da bakmakta olan kendimize bakarız. Mafsalsız yöntemi. "Ne görüyoruz?" sorusu, bizi kendimizle yüzleştirir (Paz, 2017, s. 100-101).



Şekil 11-12. Büyük Cam, Ayrıntılar

Modern sanatçıların cam yüzeye resim yapma ve kendilerini cam malzemesi ile ifade etme konusu günümüz sanatçıları için yeni teknik buluşlarda bulunma ve bu yöntemleri ileri noktalara taşıma noktasında ilham verici olmuştur. Görüldüğü gibi 20.yy boyunca sanatçılar sadece teknik açıdan değil kavramsal açıdan da çalışmalarına anlamlar yüklemişler ve ellerindeki malzemenin gündelik yaşamdaki karşılıklarını düşünerek hareket etmişlerdir.

4. GÜNÜMÜZ SANATÇILARININ CAMALTI RESİM YORUMLARI

21. yy'da da benzer şekilde gelişen teknolojiler ve sosyolojik bağlamda gündelik yaşama bakışın getirdiği yeni durumlar doğrultusunda cam malzemesine yüklenen anlamlar çeşitlenmiştir. Yaşamın her alanında kullanılan cam bir bakıma iletişim aracı olarak da değerlendirilmiştir. Fransız düşünür Jean Baudrillard'ın bakış açısıyla cam şu şekilde ifade edilmektedir:

Öte yandan yok edilmesi, çürümesi olanaksız, renksiz, kokusuz vb. özelliklere sahip olan cam gerçekten de malzemenin bir tür sıfır derecesini temsil etmektedir, başka bir deyişle

⁸ Mafsalsız: Eklem. Birbirine bağlanmış parçaların her yönden dönmesini sağlayan bağlantı ögesi (Türk Dil Kurumu Online Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021)

⁹ Kesif: Saydam olmayan (Türk Dil Kurumu Online Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021)

hava için boşluk ne anlama geliyorsa malzeme açısından da cam aynı anlama gelmektedir (Baudrillard, 2020, s. 58).

Baudrillard'ın bu deyimini çağdaş sanatçıların malzemeyi ele alış biçimlerini özetler niteliktedir. İster cam ister başka bir malzeme olsun günümüz sanatçısı öncelikle ele aldığı konuyu sosyolojik ve psikolojik bağlamda derinlemesine masaya yatırarak işe başlar. Bunun sonucunda ise nesneyi bütün anlamlarından arındırır ve ona yepyeni bağlamlar yükler. Güncel camaltı çalışmaların özünde de bu yönelim vardır. Camın boyutlanması, bağlamından koparılarak yeni tekniklerle birleştirilmesi gibi durumlar ancak bu şekilde açıklanabilir. Malzemenin sıfır derecesi olma durumu da bir bakıma her şeyle girebilen değişim ve dönüşüme açık bir formu ifade etmektedir. Bir yandan da aslında postmodern dönemin bir getirisi olarak tüm ezberlerin dışına çıkma yönelimi sonucunda, zaten yalın bir yapıya sahip olan cam malzemesinin arındırılarak özüne döndürülmesi söz konusudur. Camın öz hali sanatçı için bir sıfır derecesi ve cam üzerine resmedilen herhangi bir konu da camın bu sağaltıcı halinden ötürü kendine yeni bir başlangıç yapma imkanına sahip olması anlamına gelebilir.

Güncel örnekleri sözü geçen bağlamlar doğrultusunda değerlendirmek, çalışmalarını anlayabilmek adına yardımcı olacaktır. Günümüzde camaltı resim farklı tekniklerle birleştirilerek etkisi artırılmış ve camın ifade alanı farklı boyutlara taşınmıştır. Örneğin Amerikalı sanatçı Dustin Yellin cam üzerine hem resim yapmış hem de bunu çeşitli malzemeler ile birleştirmiştir. Cam plâkalara planladığı kompozisyona uygun bir şekilde tek tek çalışmış, sonrasında plâkalar ardı ardına konumlandırıldığında ortaya yepyeni ve bütüncül bir çalışma çıkmıştır. Sanatçı camı resme boyut vermek adına kullanmıştır (Şekil 14, 15). Kendi ifadesiyle de camın içine insanlık hikayelerini sığdırmaktadır (www.chronogram.com, Erişim Tarihi: 19.06.2021).



Şekil 13. Dustin Yellin, *Psychogeographies*, Sergi mekânından görüntüler, 2015

Kaynak: <https://dustinyellin.com/> Erişim Tarihi: 18.04.2021

Dustin Yellin'in çalışma mantığına benzer işler üreten sanatçılar mevcuttur fakat en öne çıkan ve bu konuda istikrarlı bir şekilde devam eden sanatçıların başında Dustin Yellin gelir. Birer heykel olarak da değerlendirilebilen çalışmaların etrafında dolaşarak sanatçının kurgulamış olduğu ayrıntıları gözlemleyebilmek mümkündür.



Şekil 14. Dustin Yellin, The Man Machine, 2018



Şekil 15. The Man Machine Ayrıntı

Kaynak: <https://dustinyellin.com/> Erişim Tarihi: 18.04.2021



Şekil 16. Xia Xiaowan, The Chinese Ancient Landscape of Li Tang No. 3, 2008



Şekil 17. Xia Xiaowan, Portrait No. 5, 2004

Kaynak: <https://www.artsy.net/artist/xia-xiaowan-xia-xiao-mo> Erişim Tarihi: 16.05.2021

Klasik desen anlayışını cam ile birleştiren sanatçılardan Xia Xiaowan'ın çalışmalarında da boyutlandırma etkisi öne çıkar. Belli bir açıdan bakıldığında figüratif bir resim ya da manzara resmi olarak görülen çalışma, konum değiştirdikçe derinleşerek boyutlanır (Şekil 16, 17, 18, 19). Geleneksel Uzakdoğu manzara resim anlayışını cam ile birleştirerek konuya alışılmışın dışında bir perspektiften bakılmasını sağlar (Şekil 16).



Şekil 18. Xia Xiaowan, Double Human Figure, 2009



Şekil 19. Double Human Figure, Ayrıntı

Kaynak: <https://www.artsy.net/artist/xia-xiaowan-xia-xiao-mo> Erişim Tarihi: 16.05.2021

Bu çalışmalara uzun yıllar üzerinde tartışılmış ve son dönemlerde de sıkça gündemde olan sanat-zanaat ilişkisi açısından da bakılabilir. Bir dönem zanaat konusu ciddi bir şekilde eleştirilmiş ve sanat yapıtının işlevsiz olması gerektiği üzerinde durulmuştur. 1950'lerden sonra zanaat adı altındaki tekniklerin güzel sanatlara asimile olmaya başladığı görülür (Shiner, 2020, s. 383). Bu asimilasyon olumsuz bir durum olarak algılansa da günümüzde geldiği nokta örnek çalışmalarda da görüldüğü gibi dikkat çekicidir. Bu sanatçılar sanat yapıtının el işçiliği ve ayrıntılarla yüklü yaratım sürecini öne çıkararak bir bakıma sanatın ve zanaatın olumlu birlikteliği üzerinde düşündürmektedirler.

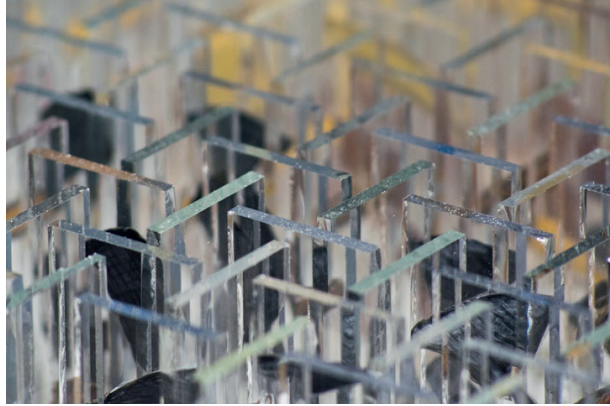
Yellin ve Xiaowan'ın çalışmalarının bir başka özelliği de ışık öğesinin çalışmanın bir parçası haline gelmiş olmasıdır. Boyut etkisini öne çıkarmak adına bazı çalışmaların arkasından ya da altından ışık verilerek cam üzerindeki renk ve desen daha çok vurgulanmış olur. Xiowan'ın çalışmalarında cam plâkalar mesafeli bir şekilde konumlandırıldığı için katmanlar daha net bir şekilde görülebilirken, Yellin'in çalışmalarındaki cam plâkalar birbirine yapışık olduğu için daha kütleli bir görünüme sahiptir. Yellin aynı zamanda cam ile sıvı akrilik, fotoğraf, çeşitli küçük obje ve malzemeleri de birleştirerek kullanmıştır.



Şekil 20. Thomas Medicus, *What it is like to be*, 2020

Kaynak: <https://thomasmedicus.at/> Erişim Tarihi: 15.05.2021

Thomas Medicus'un çalışmalarında diğer sanatçılardan biraz farklı bir yorum söz konusudur. Sanatçı camı plâka olarak değil şeritler halinde değerlendirir. Seçtiği kompozisyonu parçalar halinde cam şeritlere resmeder ve tasarladığı küp formundaki hareketli düzeneğe yerleştirerek ortaya çıkan değişken görüntülerin seyredilmesini sağlar (Şekil 20, 21, 22). Bu durumda ortaya değişken ve hareketli bir görüntü çıktığından sanat yapıtını deneyimleme konusunda da farklı bir öneri ortaya atmaktadır. Sanat yapıtının deneyimlenme şekli 20.yy'ın ilk yarısından itibaren geliştirilen bir konudur ve bu konunun camaltı resim bağlamında da değerlendiriliyor olması tekniğe bambaşka bir boyut kazandırmaktadır.



Şekil 21-22. What it is like to be, Ayrıntılar

Kaynak: <https://thomasmedicus.at/> Erişim Tarihi: 15.05.2021

Ülkemizde de camaltı resim konusuna farklı yaklaşımlarda bulunan sanatçılar mevcuttur. Bu sanatçıların başında da Neveser Aksoy gelmektedir. Sanatçı Paris Sorbone Üniversitesi'nde aldığı yüksek lisans eğitimini camaltı resim üzerine hazırladığı tez ile tamamlamıştır (Aksoy, 1996, s. 15). Örnek çalışmalarında sanatçının yerel öğeler ile kişisel anlatımlarını bir arada kullandığı görülür (Şekil 24). Bu konuda kolaj tekniğinden de faydalanan sanatçı hem camaltı resminin geleneksel özelliklerini hem de kişisel ifade biçimini vurgulamış olur (Şekil 23).



Şekil 23. Neveser Aksoy, Meyve Kasesi, 1981

Şekil 24. Neveser Aksoy, Kapadokya'da Özgürlük, 2006

Kaynak: <http://www.neveseraksoy.com/> Erişim Tarihi: 20.05.2021



Şekil 25. Neveser Aksoy, Camdaki Akıttmalar, 2009

Kaynak: <http://www.neveseraksoy.com/> Erişim Tarihi: 20.05.2021

Sanatçı Yücel Dönmez ve Mevlüt Akyıldız da bu konuda çalışmaları olan sanatçılardandır. Yücel Dönmez'in İstanbul Taksim-Kabataş füniküler metro hattı için tasarladığı camaltı resimleri dikkat çekicidir. Geleneksel temanın dışına çıkarak tamamen soyut bir kompozisyon kurgulamıştır. Aynı zamanda Şekil 26'da görülen 12 metre karelik çalışma dünyanın en büyük boyutlu camaltı resim çalışması olarak da bilinir.



Şekil 26-27. Yücel Dönmez, İstanbul Taksim-Kabataş füniküler metro hattı camaltı resim çalışmaları, 2005

Kaynak: <https://turkishartmarket.wordpress.com/2014/11/18/yucel-donmez-in-cam-alti-calismalari-yenikapı-metroda/>
Erişim Tarihi: 20.05.2021

Mevlüt Akyıldız ise genellikle geleneksel Türk insanının gündelik yaşamından aldığı sahneleri hafif mizahla karışık bir şekilde cam üzerine resmeder. Geleneksel temanın dışına çıkma durumu bu çalışmalarda seçilen konu ve desen üzerinden şekillenir (Şekil 28, 29). Dışavurumcu bir tavırla gerçekleştirdiği çalışmalarının çoğunda olduğu gibi Şekil 29'da görülen çalışmasında da Türk resminde mutluluğun yorumsal ifadesi izleyiciye sunulmaktadır (Akgün, 2020, s. 48).



Şekil 28. Mevlüt Akyıldız, Arabesk, 2015

Kaynak: <http://www.akyildiz.com/> Erişim Tarihi: 16.05.2021



Şekil 29. Mevlüt Akyıldız, Tencere Yuvarlanmış Kapağını Bulmuş, 1998

Kaynak: Yılmaz Akgün, F. (2020), Türk Camaltı Resimlerinde Görülen Tasvirler, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Dışavurumcu teknik camaltı resme getirilen en yenilikçi ifade şekillerinden biridir. Boyama tekniği bağlamında belli bir sınırdan kalmayıp bu sınırları aşabilme önerilerini içinde barındırdığı için, izleyiciyi de sanat eserini deneyimleme noktasında etkileme potansiyeline sahiptir.

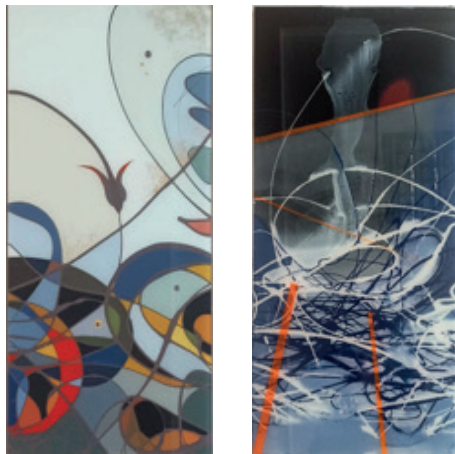
Çalışma sahibi olarak sözü geçen uygulamalar doğrultusunda birkaç kişisel camaltı resim örneğini incelemek konuyu desteklemek ve soyut dışavurumcu tavrın camaltı resmindeki etkilerini gözlemleyebilmek adına faydalı olacaktır.

Dışavurumcu tavrın ister figüratif, isterse soyut olsun klasik dokunun dışına çıkabildiği için camaltı resme olumlu özellikler katmaktadır. Günümüzde kullanılan yaygın soyutlama yöntemlerinden biri olarak ise soyut desene yine boyama teknikleri yardımıyla üç boyutlu görünüm kazandırmaktır. Örneğin dümdüz bir lekese çizgiye renk tonlamaları ile kazandırılan boyut etkisi yüzeyde farklı şeffaf katmanların varlığını görünür kılmaktadır. Camaltı resim bu yöntemin çok etkili bir şekilde uygulanmasına imkân tanır. Boya yüzeye katmanlar halinde yani kurdukça üst üste çalışılabilirdiği için altta kalan katmanlar camın şeffaf yapısı sayesinde görünür olmaktadır (Şekil 32). Bu da yüzeyde üç boyutlu etkiler yaratacağı için kompozisyonun daha da derinlikli bir yapıya sahip olmasını sağlar.



Şekil 30. Emel Güray, İsimsiz, Camaltı Resim, 2019

Çalışmalarda görüldüğü üzere genellikle soyut resim mantığı benimsenmiştir. Öncelikle akışkan bir kıvamda getirilen sentetik yağlı boya fırça yardımı ile yüzeye serbest bir şekilde akıtılır ve çalışmanın genel hatları belirlenmiş olur. Boya kuruyup sabitlendikten sonra boş kalan kısımlar renklendirilerek çalışma tamamlanır. Renk tonlarının birbirini takip eder bir şekilde kompozisyonun geneline dağıldığı görülmektedir (Şekil 30, 33, 35).



Şekil 31. Emel Güray, İsimsiz, Camaltı Resim, 2020

Şekil 32. Emel Güray, İsimsiz, Camaltı Resim, 2021

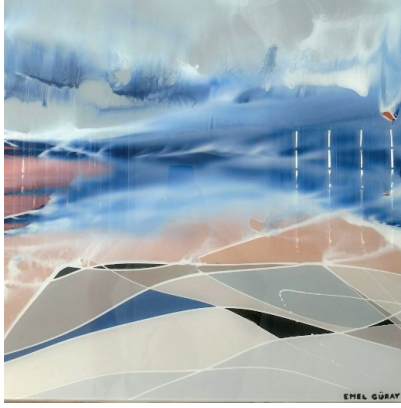


Şekil 33. Emel Güray, İsimsiz, Camaltı Resim, 2019



Şekil 34. Çalışmanın mekândaki duruşu

Geleneksel camaltı resme getirilmeye çalışılan bu güncel yorumlamalarda çalışmaların bu-
lundukları mekâna katkıları da önemsenmektedir. Geçmiş örneklerde olduğu gibi gündelik
kullanım eşyaları ve camaltı resim birlikteliği konusunda da denemelerde bulunulmuş, ortaya
çıkan sonuçlar bu özelliğin de hâlâ uygulanabilir ve destek gören bir tür olabileceğini ortaya
koymuştur. Mekâna özel olarak tasarlanan çalışmalarda görüldüğü gibi sanatsal özelliklerin
ağır bastığı bir işlevsellik söz konusudur. Şekil 31'de ise geleneksel motifler sadeleştirilmiş bir
şekilde soyut kompozisyon içine dahil edilerek güncel bir yorum elde edilmeye çalışılmıştır.



Şekil 35. Emel Güray, İsimsiz, Camaltı Resim, 2019



Şekil 36. Çalışmanın sehpa üzerine uygulanmış hali

5. SONUÇ

Günümüzde camaltı resim hem geleneksel anlamda hem de yeni teknik arayışlar doğrultusunda yorumlanmıştır. İncelenen çalışmalarda da görüldüğü gibi güncel sanatçıların bazılarının amacı tam olarak geleneksel bir teknik olan camaltı resmini yeniden ele alıp dönüştürmek olmasa da konuyu destekleyici ve üzerine düşündürücü yöntemler geliştirdikleri söylenebilir. Ülkemizdeki örneklerde camaltı resim anlayışı geleneksel yöntemlere benzer şekilde tek bir cam plâka üzerine resim ya da karışık teknik uygulamalar yapma üzerinden devam ederken,

yurt dışındaki örneklerde daha boyutlu ve camın olanaklarını zorlayan uygulamalar görülmektedir.

Güncel yorumlarda camın şeffaf yapısı sanatsal ifadeye zenginlik kattığı için bu özellikten çokça faydalanılmıştır. Şeffaflık görmeyi kolaylaştıran daha doğrusu görme alanının sınırlarını genişleten bir anlama sahiptir. Camaltı resminin ilk örneklerinde camın şeffaflığını vurgulamak yerine daha çok rengi camın ardında kullanmak tercih edilmiştir. Günümüz örneklerinde ise şeffaflık, renk ve boyut gibi birçok öge bir arada kullanıldığı gibi, camın gündelik yaşamda ifade ettiği kavramsal içerikler de sanatçıya yol gösterici olmuştur.

Güncel sanat iç dinamikleri bakımından belli bir gelişim ve dönüşüm süreci ile evrilmektedir. Bu bağlamda teknik olarak neyin sanatın konusu olabileceği durumu kavramsal düzeyde çokça tartışılmaktadır. 2000'li yılların başından itibaren birçok ülkede bazı sanatçıların kültürel geçmişlerine dönüş yaşadıkları ve anlatmak istedikleri konuların izini sürme noktasında geleneksel tekniklerden faydalandıkları görülmektedir. Kültürel hafızaya başvurarak bunu yeni görme biçimleriyle harmanlayan sanatçıların sayısı giderek artmaktadır. Örneğin kâğıt katlama ve kesme sanatının özellikle Uzakdoğulu sanatçılar tarafından yeniden ele alınıp geliştirilmesi durumu da buna iyi bir örnektir. Bu yönelim sanat ve zanaatın birbirine yakın durabileceği ve bunun olumlu sonuçlarının güncel sanatçılar tarafından benimsenebileceğine işaret etmektedir.

Sanat izleyicisinin dikkatini çekme noktasında geleneksel-güncel sanat birlikteliğinin olumlu sonuçları olduğu görülmektedir. Bu yönelimin sonucu olarak da camaltı resminin gelecek nesillere hitap etmesi ve aktarılması konusunda giderek artan bir ivme olabileceğini söylemek mümkündür. Özellikle sanat öğrencilerinin de bu konuda heveslendirilmesi ve teknik açıdan deneyler yapmalarına imkân sağlanması sonucu ortaya yenilikçi çalışmalar çıkabilmekte ve böylelikle camaltı resim çağdaş bağlamda yeni ifade yöntemleri dahilinde değerlendirilebilmektedir.

Çalışmaların uygulama mekânında veya alanında uzun süre muhafaza edilmesi konusunda ise risklerin tamamen ortadan kalktığı söylenemez fakat tekniğin uygulama şeklini riskleri en aza indirecek şekilde tasarlanmanın fayda sağladığı kişisel deneyimlerden anlaşılmaktadır. Özellikle camın kalınlığı ve boyutunun ihtiyaca göre doğru bir şekilde seçilmesi, camı yüzeye yapıştırma aşamasının sorunsuz gerçekleştirilmesi, doğru montaj teknikleri ve seçilen malzemeler gibi etkenler doğrultusunda daha sağlıklı sonuçlara varılabilmektedir. Böylece bilinenin aksine camaltı resminin kalıcı bir uygulama olarak güncel sanat ortamında kendine yer bulabileceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Aksoy, N. (2005). *Camaltında Devr-i Alem: Dört Kıtadan Örneklerle Camaltı Resimlerinin Büyümlü Dünyasında Bir Gezi*, İstanbul: Pera Müzesi Yayınları.

Aksoy, N. (1996). Unutulmaya Başlayan Bir Halk Sanatımız Cam Altı Resimleri, *Türkiyemiz Dergisi*, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi, S. 79, s. 17.

- Aksoy, N. (2021). <http://www.neveseraksoy.com/> (Erişim Tarihi: 21.05.2021).
- Akyıldız, M. (2021). <http://www.akyildiz.com/> (Erişim Tarihi: 20.05.2021).
- An, K. Cerasi, J. (2021). *Kim Korkar Çağdaş Sanattan?* İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Antmen, A. (2008). *Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20.YY Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Artsy, (2021). <https://www.artsy.net/artist/xia-xiaowan-xia-xiao-mo> (Erişim Tarihi:16.05.2021).
- Baudrillard, J. (2020). *Nesneler Sistemi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Garrison, J. (2019). *Cam*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Harrison, A, H. (1998). Through a Glass Brightly: Jackson Pollock in His Own Words, New York Times: <https://www.nytimes.com/1998/11/15/nyregion/through-a-glass-brightly-jackson-pollock-in-his-own-words.html> (Erişim Tarihi: 15.06.2021).
- Mahoney, B. K. (2021). On the Cover: Dustin Yellin: <https://www.chronogram.com/hudsonvalley/on-the-cover-dustin-yellin-january-2021/Content?oid=12041152> (Erişim Tarihi: 19.06.2021).
- Lynton, N. (2004). *Modern Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Nas, E. (2016). Türk Halk Resminde Eklektik Bir Üslup: Camaltı Resimler, Milli Folklor Dergisi, Yıl: 28, S. 112, s. 95-106.
- Open Culture, (2011). Jackson Pollock 51: Short Film Captures the Painter Creating Abstract Expressionist Art: https://www.openculture.com/2011/08/jackson_pollock_lights_camera_paint.html(Erişim Tarihi: 21.05.2021).
- O'Doherty, B. (2016). *Beyaz Küpün İçinde: Galeri Mekânının İdeolojisi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Paz, O. (2017), *Marcel Duchamp: Çırılçıplak Soyulmuş Görüntü*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Shiner, L. (2020), *Sanatın İcadı: Bir Kültür Tarihi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Turkish Art Market, (2014). Yücel Dönmez'in Camaltı Çalışmaları Yenikapı Metroda: <https://turkishartmarket.wordpress.com/2014/11/18/yucel-donmez-in-cam-alti-calismalari-yenikapı-metroda/> (Erişim Tarihi: 20.05.2021).
- Üst, S.-Uslucan, F.-Erdem, M.D. (2009). *Şah-Maran Hikâyesi*, İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Wassily, K. (2021). <https://www.wassilykandinsky.net/> (Erişim Tarihi: 15.05.2021).
- Yellin, D. (2021). <https://dustinyellin.com/> (Erişim Tarihi: 18.05.2021).
- Yılmaz Akgün, F. (2020). Türk Camaltı Resimlerinde Görülen Tasvirler, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.